

1. Didaktika

1.1. Čím se zabývá didaktika?

Didaktika je slovo řeckého původu. Didaskein má význam učit, vyučovat, poučovat, jasně vykládat, dokazovat.

Didaktika (přesněji „obecná didaktika“) je „**pedagogická disciplína**, teorie vyučování... Jejím předmětem se staly *cíle, obsah, metody a organizační formy* ve vyučování. Jejich obecnými řešeními se zabývá *Obecná didaktika*, problémy jednotlivých stupňů a typů vzdělávání se zabývají odpovídající didaktiky, např. didaktika mateřské školy, didaktika základní školy, didaktika odborných škol (*školská didaktika*). Specifickými problémy vyučování v jednotlivých vyučovacích předmětech se zabývají *předmětové didaktiky*, resp. oborové didaktiky.“ (Maňák 1993 In Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 44)

Slovo didaktika v pedagogickém smyslu (cesta učení – umění vyučovat) použil W. Radke v 17. století.

V díle Jana Amose Komenského *Didaktika Magna* (Velká didaktika) měl pojem didaktika širší význam, než mu přisuzujeme dnes. Zatímco dnes rozumíme pojmu didaktika jako „teorie vyučování“, Komenský interpretoval pojem jako „všeobecné umění, jak naučit všechny všemu“. Předmětem didaktiky nejsou pouze cíle, obsah, metody a organizační formy vyučování ale také teorie školy a organizace školské soustavy aj. Dalo by se říci, že v tehdejšímu smyslu bylo předmětem didaktiky to, co je dnes předmětem celé pedagogiky. Až v 19. století se v dílech významných pedagogických teoretiků (J.J. Pestalozzi, F.W.A. Diestreweg, J.F. Herbart) vyčlenila didaktika jako do značné míry samostatná část pedagogiky zabývající se systematickým výkladem otázek z teorie vyučování (srv. Skalková 2007 s. 13).

Obecná didaktika přesahuje školní prostředí, protože jejím předmětem je i mimoškolní edukační prostředí. Didaktiku spojenou se školním vyučováním pak nazýváme „školní didaktikou“ (srv. Průcha 2000; Kalhous, Obst 2002).

Nejobecnější pojetí didaktiky, tedy takové pojetí, ve kterém se didaktika zajímá kterýmikoli edukačními procesy (od edukací ve školní třídě po výcvik artistů či podnikové kurzy aj.) se v mezinárodní terminologii nazývá „instructional science“ (instruktážní věda). V češtině se tento termín neujal, ale termín „obecná didaktika“ je vhodným ekvivalentem. (Průcha 2000 s. 102).

Pozor! V anglosaském světě se pojem didaktika nestal součástí systému pedagogických pojmů. Dá se říci, že je to specifikum evropského pojetí pedagogické vědy, ale je nutné upozornit, že odlišnost do značné míry spočívá pouze v samotném pojmu didaktika. Témata, která v kontextu evropské pedagogiky řeší didaktika, patří v anglosaském pojetí

k problematice kurikula¹. Dá se tedy říci, že v anglofonním světě má pedagogická disciplína didaktika svůj ekvivalent (vedle výše zmíněného termínu „instructional science“) v následujících oblastech pedagogické vědy:

- curriculum research and development
- instruction (and training) research and development
- teaching-learning evaluation
- technology of education

(srv. Švec 1991, Skalková 1996 In Skalková 2007; Maňák 1993 In Průcha, Walterová, Mareš 2003 s.44).

1.2. Didaktika na jednotlivých stupních a druzích škol

Didaktika se rozvíjí paralelně na jednotlivých stupních a druzích škol. Význam systematického utváření didaktiky pro jednotlivé stupně škol zdůrazňoval zejména O. Chlup, který svým dílem *Středoškolská didaktika* významně přispěl ke konstituování didaktiky střední školy (zejména gymnázia).

Vedle didaktiky střední školy existují také didaktiky ostatních stupňů škol (rozpracované již v první polovině 20. století)

- didaktické otázky školy obecné, národní (G.A. Linder; J. Kubálek, V. Příhoda aj.)
- didaktické otázky odborného vzdělávání na úrovni středních škol (A. Boháč, V. Rohlíček, I. Švanda aj.)
- didaktické otázky vysokých škol se rozpracovávaly až po druhé světové válce (F. Hyhlík, K. Galla, R. Štěpanovič aj.)

(Mužík 1998; Palán 2003 In Skalková 2007 s. 15, 16)

Současný rychle rostoucí objem technického a vědeckého poznání si naléhavě vyžaduje pozornost didaktiky. Ta se stává zásadním činitelem nejenom v oblasti školy, ale nabývá zásadního významu v celospolečenském kontextu. Procesy učení a vyučování se zprostředkovávají prostřednictvím specifických forem např.: masové sdělovací prostředky, rozličné kurzy, rekvalifikační vzdělávání, nové formy vysokoškolského studia, apod. (srv. Skalková 2007 s. 16)

1.3. Didaktika v systému struktury pedagogiky

Didaktiku můžeme chápat jako relativně samostatnou oblast mezi jednotlivými oblastmi pedagogiky jako jsou například obecná pedagogika; dějiny pedagogiky a dějiny školství; srovnávací (komparativní) pedagogika; filozofie výchovy; teorie výchovy; sociologie výchovy; pedagogická antropologie; ekonomie vzdělávání; pedagogická psychologie; sociální pedagogika; speciální pedagogika; pedagogika volného času; andragogika aj. (srv. Průcha

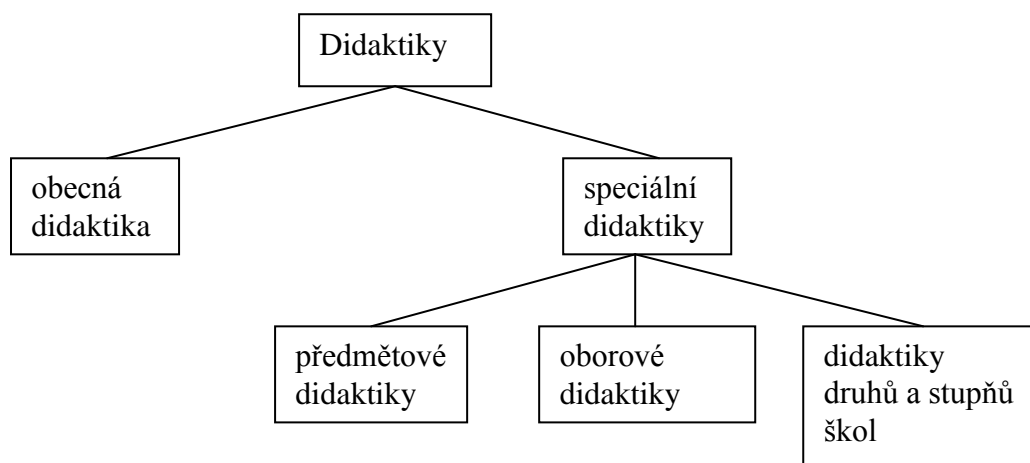
¹ Kurikulum je významný pedagogický termín. Rozlišujeme tři základní významy pojmu: „1. Vzdělávací program, projekt, plán; 2. Průběh studia a jeho obsah; 3 Obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.“ (Maňák 1993 In Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 110)

2001 s. 34). Nicméně je neustále třeba si uvědomovat, že didaktiku nelze zcela izolovat od ostatních součástí pedagogiky a je často třeba hledat vztahy mezi jednotlivými oblastmi.

Vedle tradičních součástí pedagogiky čerpá didaktika poznatky z oborů jako jsou např. epistemologie, kognitivní psychologie, motivační teorie, psychoanalýza, klinická psychologie, etika, biologie a biologické disciplíny (např. neurobiologie), technické obory, aj. (Skalková 2007 s. 16)

1.4. Oborové didaktiky

Def.: oborové didaktiky jsou „teorie o vzdělávání týkající se skupin předmětů, např. didaktika přírodovědných předmětů. Je to interdisciplinární teorie zabývající se celkovou kurikulární koncepcí určité skupiny předmětů (někdy i jednotlivých předmětů²), tj. především cíli a obsahem příslušného vzdělávání, organizačními formami, vyučovacími metodami a prostředky.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 141)

(Průcha 2000 s. 110)

Přestože obecná didaktika a oborové didaktiky jsou v úzkém vztahu (obecná didaktika poskytuje oborovým didaktikám obecný teoretický základ), tvoří oborové didaktiky samostatné vědní disciplíny. V současné době se bouřlivě rozvíjejí. Oborové didaktiky se soustřeďují na jednotlivé předměty nebo na určité předmětové oblasti. Dříve byly oborové didaktiky chápány omezeně jako nauky o metodách vyučování jednotlivým předmětům, ale v kontextu soudobého bouřlivého vývoje jednotlivých vědních a technických oborů i jiných sfér možností lidského jednání si oborové didaktiky vyžadují širší pojetí.

² V tomto případě je vhodnější použít termín **předmětová didaktika**. Ta „označuje tu část didaktiky, která se vztahuje k jednotlivému vyučovacím předmětu nebo jeho části (např. didaktiky fyziky, didaktika psaní v prvním ročníku základní školy aj.) (Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 186).

Koncipování teorií oborových didaktik si vyžaduje vedle znalostí z obecné didaktiky také znalostí z oblastí pedagogiky, psychologie a zejména solidní znalosti příslušných vědních oborů, ke kterým se vztahuje daná oborová didaktika.

1.5. Psychodidaktika

Do některých pojetí oborových didaktik (integrační, komunikativní pojetí) se někdy zařazují i tzv. psychodidaktické faktory spojené s interakcí subjektů edukačních procesů, např.: učení (např. osvojování fyzikálních pojmů dětmi, apod.), sdělitelnost (problémy převodu poznatků vědy do obsahů vyučovacích předmětů, apod.

Psychodidaktika je poměrně mladá interdisciplinární teorie, která integruje a uvádí ve vztah výsledky z obecné didaktiky, kognitivní psychologie, psychologie učení, aj. Jedná se o teorii, která se opírá o rozumnou představu, že didaktické procesy musí vycházet zejména z psychologických determinant subjektů edukace. Teorií se zabývali např. B. S. Bloom, N. F. Talizinová, u nás např. V. Kulič. (srv. Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 192, 142)

1.6. Úkoly

- a) V Pedagogickém slovníku vyhledejte a prostudujte hesla „obsah vzdělávání“; „obsah výuky“; „vzdělávací cíl“ (popř. „cíl výuky“); „učivo“ a „edukace“ tak, abyste správně porozuměli odbornému pedagogickému nebo didaktickému textu, když se v něm tyto pojmy objeví.
- b) V pedagogickém slovníku vyhledejte a prostudujte pojmy:
  - didaktická hra
  - didaktická informace
  - didaktická komunikace
  - didaktická technika
  - didaktický program
  - didaktický test
 a pokuste se definovat společný atribut, který zobecňuje pojmy s přívlastkem didaktický
- c) Pokuste se vyhledat didaktickou literaturu vztahující se k vašemu oboru a důkladně ji prostudujte.

1.7. Použitá Literatura:

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika (2. přepracované a aktualizované vydání)*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003.

ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.